

לקראת שבת

עיונים בפרשת השבוע

מדברי

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א

שנה ג / גליון ס"ו
ערש"ק פרשת וירא
ה'תשס"ו

פתח דבר

לקראת שבת פרשת וירא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדיה, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון 10), והוא אוצר בלום מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבירדו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה מפיו של משיח, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

מעמו וראו כי טוב הי

הננו לבשר לקהל הלומדים כי ניתן להרשם כמנויים על הקובץ ולקבלו מדי שבוע באמצעות הדואר

בסך 10 ש"ח בלבד לחודש
(דמי טיפול ומשלוח)

לפרטים נא לפנות לטלפון 03-9604832
(ניתן להשאיר הודעה)

יוצא לאור על ידי
'אור החסידות'

מכון תורני להפצת תורת החסידות

ת.ד. 2033 כפר-חב"ד, 72915
טלפון: 03.9604832 פקס: 03.9607370

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

ביאור נפלא בפירוש הכתוב "ואל תעש לו מאומה", דמה שבקש אברהם "אעשה בו חבלה" הוא מפני שחשב שזהו תיווך וקיום ב' הצייויים הסותרים שקבל מהקב"ה.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק לה עמ' 76 ואילך)

יינה של תורה

ביאור מאמר חז"ל בנוגע לנסיון העקדה – "עמוד לי בנסיון זה, שלא יאמרו אין ממש בראשונים", במה נשתנה נסיון העקדה משאר הנסיונות.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כ עמ' 73 ואילך)

חידושי סוגיות

מקשה ע"כ שמדאורייתא אין חיוב חינוך לקטן, הגם שע"ז נמצא שבעת שנעשה גדול אינו יכול לקיים המצוות כדבעי ויבטל מ"ע וכו'. מנסה להעמיד כמה אוקימתות דישנו חיוב דאורייתא בזה, ומחדש דבעת שנדרשת הכנה והכשרה הכרחית למצוה, הנה בזמן ההכנה אינו נחשב שמבטל מצוה, ומוכיח זה בכמה ראיות. ועפ"ז מבאר מה שאמרו רז"ל דימי אברהם היו "יומין שלמין" הגם ש"בן ג' הכיר את בוראו" כו'.

(לקוטי שיחות חלק לה עמ' 61 ואילך)

הוספה – דרכי החסידות

פתגמים, סיפורים וביאורים בשלילת מידת העצבות, מדוע וכיצד צריך לדחותה, והחילוק שבין עצבות למרירות.

(מלוקטים מתורת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע מליובאוויטש)

מקרא אני דורש

"אעשה בו חבלה" - לשם מה?

ביאור נפלא בפירוש הכתוב "ואל תעש לו מאומה", דמה שבקש אברהם "אעשה בו חבלה" הוא מפני שחשב שזהו תיווך וקיום ב' הציוויים הסותרים שקבל מהקב"ה

א. על הפסוק (פרשתנו כב, יב) "ויאמר אל תשלח ירך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי אתה ידעתי כי ירא אלקים אתה" מפרש רש"י: "כי עתה ידעתי - אמר רבי אבא, אמר לו אברהם אפרש לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי 'כי ביצחק יקרא לך זרע', וחזרת ואמרת 'קח נא את בנך', עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ירך אל הנער. אמר לו הקב"ה "לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה", כשאמרתי לך "קח" מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך "שחטהו" אלא "העלהו", אסקתיה אחתיה [העלית אותו - הורידו]."

ולכאורה, פירוש זה תמוה:

א) מנא ליה לרש"י בפשוטו של מקרא דין ודברים זה שהיה בין אברהם לקב"ה? היכן מרומז ב"כי עתה ידעתי" שאברהם תמה "אתמול אמרת לי כו' וחזרת ואמרת כו'" והקב"ה השיבו "מוצא שפתי לא אשנה כו'?"

ב) מדוע רק לאחר הציווי ד"אל תשלח ירך" תמה אברהם, ולא קודם לכן - בשעת הציווי ד"קח את בנך", שזהו היפך הבטחת הקב"ה "כי ביצחק יקרא לך זרע"?

ג. ויובן בהקדים מה שפתח רש"י את דבריו בלשון "אפרש לך שיחתי" (דלא כהגירסא במדרש (ב"ר נו, ח) לפנינו), דמלשון זה משמע שאברהם בא לפרש בפני הקב"ה דברים שאמר לו קודם

לכן.

דהנה, בד"ה שלפני זה כתב רש"י "אל תשלח - לשחוט, אמר לו אם כן לחינם באתי לכאן, אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם. אמר לו אל תעש לו מאומה, אל תעש בו מום", היינו שהיו כאן חילופי דברים בין אברהם והמלאך, שאברהם רצה לעשות חבלה ביצחק (דאל"כ נמצא ש"לחינם באתי לכאן"), וע"ז ענה המלאך "אל תעש לו מאומה, אל תעש בו מום", ודברי אברהם לאחר מכן היו בכדי לפרש שיחה זו, כדלקמן.

ג. הסברת הענין:

לאחר שאמר אברהם "א"כ לחנם באתי לכאן אעשה בו חבלה" ונענה ע"כ בשלילה, חשש אברהם שמה שנצטווה "אל תשלח ירך" (היפך הציווי ד"קח נא את בנך כו") הוא מפני שלא עמד בנסיון כדבעי, כי לכו אינו שלם עמו לקיים את הציווי ולשחוט את יצחק, ולכן אין מניחים אותו לקיים הציווי ד"קח נא גו".

וחשב אברהם, דמפני טעם זה, גם בקשתו ד"אעשה בו חבלה" לא נתקבלה, כי בבקשתו זו "הודה" שבאמת אינו מוכן לקיים את הציווי ד"קח נא את בנך", ולפיכך מבקש הוא שעכ"פ יוכל לקיימו במקצת (ע"י חבלה והוצאת דם) - ולכן נענה בשלילה.

ובכדי לשלול קס"ד זו, המשיך אברהם לטעון "אפרש לפניך את שיחתי", היינו, שמה שבקש לעשות חבלה ביצחק, לא היה בכדי לגרוע מציווי ה', אלא לפי שלדעתו נתברר אז שזו היתה מעיקרא כוונת הציווי "קח נא" - לא שישחוט את בנו, אלא שיוציא דם כדי לזרקו על המזבח.

והטעם שחשב שזה היה הציווי מעיקרא - הסביר באמרו "אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, וחזרת ואמרת קח נא את בנך, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ירך אל הנער", כלומר: לכתחילה אכן לא הבין אברהם כיצד יכולים להתקיים שני דיבורי ה' (כי ביצחק יקרא גו' וקח נא גו') הסותרים (אלא שכיון שנצטווה "קח נא" . והעלהו" קיים זה מבלי להרהר אחר מידותיו של הקב"ה); אבל עכשיו שנצטווה "אל תשלח ירך - לשחוט" הרי אפשר להכריע בין שני הכתובים ולקיים שניהם - ע"י עשיית חבלה והוצאת דם (וזריקתו על המזבח).

וזו היתה טענת אברהם "אעש בו חבלה", שע"ז יוכל לקיים ציווי ה' בשלימותו, ויתקיימו כל ג' דיבורי ה' - "כי ביצחק גו"; "קח נא את בנך גו"; "אל תשלח ירך גו".

וע"כ נענה ש"אתה ידעתי כי ירא אלקים אתה", ואין בו שום חיסרון - כי לא נמנע ממנו לקיים את ציווי ה', שהרי מלכתחילה "לא אמרתי לך שחטוהו אלא העלהו, אסקתיה אחתיה" (וזהו האטעם האמיתי שאין סתירה בין שני הענינים ד"כי ביצחק" ו"קח נא") - ונמצא, שאברהם קיים ציווי ה' ("העלהו") בשלמותו.

ד. עפ"ז מובן מהו הכרחו של רש"י על פירוש זה, שהיו כאן עוד חילופי דברים בין אברהם

והקב"ה:

דהנה, הפסוק "כי עתה ידעתי" בא כנתינת טעם לצייוי ד"אל תשלח ירך אל הנער", ולכאורה דורש זה ביאור: לשם מה הוצרך הקב"ה לתת טעם לדבריו, הרי כשם שאברהם אבינו לא הרהר אחר מידותיו של הקב"ה כאשר נצטווה "קח נא את בנך" אלא מיהר לקיים את הצייוי מבלי לחפש הסברה ותירוץ על ציווי זה, הרי וודאי שכאשר ציווהו הקב"ה שוב "אל תשלח ירך", לא היה צורך לבאר לאברהם הטעם על כך, דהרי הוא לא הרהר אחר מידותיו של הקב"ה [ובפרט שבוודאי היה יכול להבין מעצמו שכ"ז היה רק נסיון ואין צורך שהקב"ה יאמר לו בפירוש "כי עתה ידעתי"].

ועכצ"ל שדברי הקב"ה "כי עתה ידעתי גו'" לא באו (רק) לבאר לאברהם מטרת נסיון העקדה, אלא שזה היה גם מענה על דברי אברהם, שאל יטעה לומר שאינו ירא אלקים ולא נתקיימה מטרת הנסיון (כנ"ל), אלא "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה".

יינה של תורה

נסיון העקדה – התמסרות מוחלטת לקב"ה

ביאור מאמר חז"ל בנוגע לנסיון העקדה – "עמוד לי בנסיון זה, שלא יאמרו אין ממש בראשונים", במה נשתנה נסיון העקדה משאר הנסיונות

א. בפרשתנו מספרת התורה אודות הנסיון העשירי והקשה מבין הנסיונות בהם נתנסה אברהם אבינו על ידי הקב"ה, נסיון העקדה - ציווי הקב"ה לאברהם לקחת את יצחק בנו יחידו, להעלותו על גבי המזבח ולהקריבו לפניו לעולה. הגמרא במסכת סנהדרין (פט, ב) נעמדת על כך שציווי של הקב"ה לאברהם לעקוד את בנו על המזבח מופיע בתורה בלשון בקשה - ולא בלשון ציווי ודרישה: "קח נא את בנך את יחידך" (פרשתנו כב, ב), ומבארת כי דברי הקב"ה לאברהם אכן נאמרו בצורה של בקשה, ותוכנם: "ניסיתך בכמה נסיונות ועמדת בכולן, עכשיו עמוד לי בנסיון זה, שלא יאמרו אין ממש בראשונים" - אם לא תעלה את בנך לעולה יאמרו כי גם שאר הנסיונות, שבהם כן עמדת, אין בהם ממש.

דברי הגמרא נראים תמוהים: מדוע אם לא היה אברהם עומד בנסיון העקדה, נסיון שהיה הקשה מכולם, עלולה לעלות מחשבה שגם "בראשונים אין ממש" - וכי העובדה שאברהם לא מוכן למסור את בנו לשחיטה בכדי לקיים את רצון ה' מבטלת את מסירותו ונכונותו לעמוד בנסיונות קשים אחרים? במה מתייחד נסיון העקדה מכל שאר הנסיונות, עד כדי כך שהעמידה בנסיון זה היא המוכיחה את מסירותו האמיתית של אברהם לקיום רצון ה'?

ב. משמעותה האמיתית והעמוקה של מסירות-נפש היא מסירת המציאות האישית וביטולה

לגמרי לרצון ה', ללא התערבותם של שיקולים רגשיים או שכליים. מסירות-נפש אמיתית של יהודי היא כאשר נכונותו למסור את נפשו למען הישאר יהודי נאמן לאלקיו אינה נובעת משיקולי כדאיות כלשהם, גם לא במובן הרוחני, כי אם מהתבטלותו המלאה והמוחלטת לבורא ולרצונו, בעוד מציאותו האישית - כולל צורתו הרוחנית - כלל אינה נחשבת בעיניו.

באם נכונותו של יהודי למסור את נפשו וחייו בכדי להישאר יהודי נאמן נובעת ממסקנתו השכלית או הרגשית, אין זו מסירות-נפש - מסירת וביטול המציאות, אדרבה, הדבר נובע מתוך רצונו להגדיל את מציאותו - הרוחנית - בידעו, כי עדיפה המיתה והשגת החיים בעולם רוחני עליון יותר על פני החיים בעולם הזה בצורה מנוגדת לרצון ה'. כל זמן שרצונו למסור את נפשו בא לו מעריכת חשבונות כדאיות והשגת רווחים כלשהם, ואפילו אלו רווחים רוחניים טהורים, אין בכך משום הוכחה כי הוא ביטל את כל ישותו ומציאותו כלפי הקב"ה - יתכן שבכך הוא רוצה להשיג ולהגיע למדרגות רוחניות נעלות וגבוהות. הדבר דומה במקצת (להבדיל בין הטמא לטהור) לנכונותו של הגוי לוותר על חייו למען אמונתו ודעותיו - נכונות הנובעת מתוך רצון להשיג הוספה במציאותו, ויתור על דבר אחד במטרה להשיג דבר נעלה ויקר יותר.

מסירות-נפש אמיתית היא זו הנובעת מהתבטלותו המוחלטת של יהודי לפני ה', בלי כל חשבונות - גשמיים ורוחניים.

ג. מעתה תובן משמעות דברי הגמרא "עמוד לי בנסיון זה, שלא יאמרו אין ממש בראשונים": עמידתו של אברהם בנסיון העקידה הוכיחה כי הוא ביטל לגמרי את מציאותו האישית לאלקות, משום שהעמידה בנסיון לא הביאה לו כל תועלת גשמית ואף לא תועלת רוחנית. אברהם אבינו העלה את בנו לעולה אך ורק משום שכך נצטווה על ידי הקב"ה וזה היה רצונו.

אילו לא היה אברהם עומד בנסיון זה היתה עלולה לעלות מחשבה כי עמידתו בנסיונות הראשונים היתה רק למען השגת 'רווחים' ומטרות כלשהן, ולא בגלל התמסרותו המוחלטת לרצון ה'. העובדה שאברהם מסר את בנו לשחיטה הוכיחה וביורה כי מסירותו לקיים את רצון ה' - גם בתשעת הנסיונות שקדמו לנסיון העקידה - לא נבעה משיקולים צדדיים אישיים, כי אם אך ורק מפני התבטלות מציאותו בתכלית הביטול כלפי הקב"ה.

חידושי סוגיות

הכנה שהיא חלק מן חיוב המצוה

מקשה ע"כ שמדאורייתא אין חיוב חינוך לקטן, הגם שע"ז נמצא שבעת שנעשה גדול אינו יכול לקיים המצוות כדבעי ויבטל מ"ע וכו'. מנסה להעמיד כמה אוקימתות דישינו חיוב דאורייתא בזה, ומחדש דבעת שנדרשת הכנה והכשרה הכרחית למצוה, הנה בזמן ההכנה אינו נחשב שמבטל מצוה, ומוכיח זה בכמה ראיות. ועפ"ז מבאר מה שאמרו רז"ל דימי אברהם היו "יומין שלמין" הגם ש"בן ג' הכיר את בוראו" כו'

מקשה כיצד ייתכן דאין חובת חינוך לקטן דאורייתא

וחוסר הכנה?

בפשטות יש לומר, שזה נכלל במצוה הכללית דתלמוד תורה, "מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה . . שנאמר² ולמדתם אותם את בניכם לדבר בס"³, וכמו שפי' הרמב"ן בפסוק⁴ "ושננתם לבניך", "מאחר שציוה במצות חוקת עולם לדורותיכם⁵ . . הנה אנחנו מצווים שידעו בנינו המצוות⁶,

א. בחיוב דחינוך הקטנים, איתא בכ"מ ד"חינוך מדרבנן"¹, אבל מן התורה ליכא חיוב חינוך - ודרוש ביאור:

כיון שמן התורה ברגע שהקטן נעשה גדול חייב מיד בקיום כל מצוות התורה, א"כ באם אין חיוב מן התורה להכינו לזמן גדלותו, יעבור על מצות התורה מחמת חסרון ידיעה

(2) עקב יא, יט.

(3) הל' ת"ת (להרמב"ם) לאדה"ז בתחלתן.

(4) ואתחננו ו, ז.

(5) ויקרא ג, יז. וראה גם תשא (לא יז), לך (יז י) - הובא ברמב"ן שם.

(6) וראה בה"ג בהקדמתו - מנין המצוות (קום עשה

(1) נזיר כט, א. א. חגיגה ד, א. וש"נ. ובכ"מ. וראה ברמב"ם בכ"מ לענין מצות פרטיות: הל' ציצית פ"ג ה"ט. הל' ברכות פ"ה ה"א. הל' שביתת עשור פ"ב ה"י. הל' סוכה פ"ו ה"א. ועוד. וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך חנוך בתחלתו. וש"נ.

אבל לכאורה אין זה מספיק¹²: כיון שידיעת המצות עצמה אינה די' שיקיימן בפועל כשיגדיל, וכדמוכח מזה גופא שחכמים חייבו לחנכו בקיום המצות בפועל שיתרגל בהן, הרי, שמן התורה, כשיגדל הקטן ויגיע לגיל י"ג שנה ויום אחד, חסר בהכנתו והכשרתו השלימה כדי שיוכל לקיים בפועל כל המצוות כדבעי כשיגדל. דאם נתרגל הקטן להתנהג ללא שמירת התורה והמצוות, הרי גם אם יודע (בשכלו ומחשבתו) הלכות כל המצוות, אי אפשר שכן רגע יתחיל לקיימן כולן בפועל כדבעי (היפך טבעו ומנהגו הקודם).

מנסה ליישב שינוי חובת חינוך מדין הכשר מצוה

ב. לכאורה יש לומר, שאכן ישנה חובת חינוך¹³ מדאורייתא¹⁴ [ולא רק בידיעת המצות] - בהקדם:

מצות חינוך כדכתיב חנוך לנעך כו'".
 (12) נוסף ע"ז שלא מצינו כן דעת רוב הראשונים והפוסקים שמצות ת"ת היא כעין חינוך שידע המצות וכו', כ"א שמצות ת"ת היא א' ממצות הבן המוטלת על האב לעשות לבנו, שבנו ילמד תורה, וע"ד מצות מילה ופדיון הבן, כפשוטו הסוגיא בקידושין (כט, א).
 (13) להעיר שיש אחרונים (נסמן באנציקלופדי' תלמודית שם ע' קסב) דס"ל שמהפסוק "חנוך לנער גו'" יש להוכיח שחייב החינוך הוא מצות עשה מדברי קבלה. וי"א (נסמן שם) שמקורו בתורה - כמ"ש (פרשתנו יח, יט) "כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו גו' ושמרו דרך ה' גו'".
 (14) ולהעיר מ"ש הרמב"ן גבי מצות הקהל (וילך ל, א) (ג) "ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו. הם הטף כי ישמעו וישאלו והאבות ירגילום ויחנכו אותם, כי אין הטף הזה יונקי שדים אבל הם קטני השנים הקרובים להתחנך כו'", אלא שסיים "אבל רבותינו אמרו (חגיגה ג, א) האנשים ללמוד . . והטף למה בא ליתן שכר למביאייהם", והיינו דמזה מוכח דאינו משום חינוך. וראה מהרש"א חגיגה שם ד"ה נשים. ובארוכה לקו"ש ח"ט ע' 364 ואילך.

ואיך ידעו אותם אם לא נלמדם⁷. ולפ"ז ישנו מן התורה חיוב של חינוך בתור הכנה לקיום המצות בגדלותו, ואדרבה, זהו יסוד המצוה הכללית דת"ת לבנים, כנ"ל.

אלא שמן התורה המצוה היא "שידעו בנינו המצות", ואתו רבנן ותיקנו שגם מצוה לחנך את הבן בקיום המצות, וכמ"ש ראשונים, שהוא כדי "להרגיל את הקטן למצוה . . כדי שיהא מחונך ורגיל למצוות"⁸, "להנהיגו שיהא סרוך אחר מנהגו לכשיגדיל"⁹, כענין שנאמר¹⁰ "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה"¹¹.

(עא) "למד בנך תורה ומצות", וכ"ה בסמ"ג (מ"ע יב וברמזי המצות בראש הספר) וביראים (השלם סי' רכה).

(7) ובפי רבינו מיוחס עה"ת (ירושלים תשכ"ח) עקב יא, יט: ולמדתם אותם. תרגילו את בניכם להיות עסוקים תמיד בתורה . . כדי שירגיל בכך ואף בכל המצוות, וכן שלמה אומר חנוך לנער כו' * וברמב"ן עקב שם, יח: הוסיף בכאן ולמדתם אותם כי ושנתם שיספר להם המצות וכאן עד שילמדו אותם וידעו ובינו אותם וטעמיהם]. ובמאירי (קידושין ל, א) "האב חייב בלימוד תורת הבן . . עד שידע ענין המצוות ויקיים אותם כראוי". ובבבב"ד פ"ז, א (וראה תנחומא שלח יד ובעץ יוסף שם) "שנו רבותינו ה' דברים האב חייב לעשות לבן כו' ללמדו תורה כו' ללמדו מצות כו' (וראה מפרשים שם).

(8) רש"י סוכה ב, סע"ב ד"ה מדרבנן.

(9) רש"י חגיגה ו, א ד"ה קטן.

(10) משלי כב, ו.

(11) וכן ברשב"א (מגילה יט, ב) ובריט"ב (סוכה שם) הזכירו הכתוב ד"חנוך לנער" לענין חובת חינוך דרבנן. אבל בגמ' קידושין ל, רע"א מבואר דקאי בבן גדול, וכמ"ש ש אדמו"ר הזקן בהל' ת"ת פ"א ס"ו. ובפשוטו זהו הטעם שלא הביאו אדה"ז בשו"ע הל' שבת שממ"ג לענין חובת חינוך. וצע"ק בלשונו בשו"ת (סי' מא - נדפס בסוף השו"ע, וכן בספר בפ"ע) "דהתם (בחגיגה) מיירי במ"ע המוטלת על האב לחנך בה בנו כדי שיקיים מעצמו כשיגדיל שזו היא
 (* להעיר גם מלשון אדה"ז בקו"א בהל' ת"ת (פ"א סק"א [תתכח, א]) "חינוך לתורה דאורייתא על האב".

אלא שאעפ"כ אין חובה זו בגדר מצוה כי אם רק הכשר והכנה בלבד, ע"ד ובדוגמת כריתת עצים לעשות פחמים לעשות ברזל (איזמל למילה)¹⁹. וזהו שנתוסף במצות חינוך שמד"ס, שיש בזה גדר חיוב המצוה. ויש לומר שמצד החיוב מן התורה אין עשיית הקטן עצמה בגדר קיום מצוה. כ"א עשי' כדי שיתרגל, ואילו מדרבנן עשיית הקטן היא בגדר מצוה, ולכן מן התורה קיום המצוה שעושה הקטן אינו צריך להיות בכל הפרטים, בהכשר גמור, כי מצד ההכנה אין נפק"מ כ"כ אופן עשיתו, משא"כ מצד מצות חינוך דרבנן צריך שהקטן יקיים המצות בכל הפרטים כגדול²⁰.

ג. ואת"ל מצינו כעין זה בפירוש רבינו מנוח במ"ש הרמב"ם בהל' שביתת עשור²¹, "קטן בן תשע שנים ובן עשר שנים מחנכין אותן לשעות כיצד ה' רגיל לאכול בשתי שעות ביום מאכילין אותו בשלש ה' רגיל בשלש מאכילין אותו נארבע לפי כח הבן מוסיפין לענות אותו בשעות בן אחת עשרה שנה בין זכר בין נקבה מתענה ומשלים מדברי סופרים כדי לחנכו במצות".

וכתב ע"ז רבינו מנוח: "ומה שכתב הרב כאן כדי לחנכו במצות ולעיל נמי כתוב מחנכין אותו לשעות בא להודיענו דתרי חנוכי הוו כדאמרין בגמרא²² אמר רבה תרי חנוכי הוו חד לעינוי וחד להשלמה, וחונך השעות אינו

כשהתורה מחייבת לקיים איזו מצוה, ולדוגמא הנחת תפלין, פשוט שאין החיוב רק למי שיש לפניו זוג תפלין שמחוייב להניחן, אלא המצוה מחייבתו לעשות כל הדרוש כדי להשיג תפלין, ואם לא השתדל ומש"ז לא הניחן ביטל מ"ע. ועד"ז בכמה מצוות, שמחוייב מה"ת לעשות כל הדרוש כדי שיוכל לקיים המצוה, ובל' הרמב"ם¹⁵ "יש מצות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה כגון תפלין וסוכה ולולב ושופר". ואף שגוף החיוב אינו אלא פעולה מסויימת כהנחת תפלין ונטילת לולב מ"מ חיוב זה עצמו מחייבו בכל ההכנות הדרושות כדי שיוכל לקיים (פעולת) המצוה. ועוד זאת, שאם לא השתדל ללמוד ולידע איך לקיים המצוה, ולכן לא קיימה כהלכתה, הרי גם זה חשוב מבטל מ"ע.

וא"כ, בקטן שנעשה גדול, שאז מתחייב מיד מדאורייתא בקיום כל התורה כולה, הרי כיון שא"א שיקיים כל המוטל עליו בלי הכנה קודמת, הן לימוד וידיעת המצות, והן הכנתו והכשרתו שיתרגל לקיימם בפועל (שזהו ע"ד ההשתדלות להשיג תפלין או לולב וכיו"ב), א"כ הכנה זו היא ג"כ, לכאורה חובה מה"ת¹⁶. ומאחר שישנו חיוב על הקטן להכין עצמו לגדלותו אלא שקטן אינו בר-חיוב, לכן יש מקום לומר שחיוב זה עובר אל האב [וע"ד מ"ש הריב"ש¹⁷ לגבי פדיון ההבן, ש"עיקר המצוה בעצמו אלא שבקטנותו אי אפשר¹⁸, ולכן הוטל על האב].

(19) שבת קל, א (ובפרש"י ד"ה לעשות) וש"נ - שלדעת

ר"א כ"ז בגדר מכשירי מצוה שדוחין את השבת.

(20) כמו שהוכיח הריטב"א (סוכה ב, ב) מהא דמבואר שם בגמ' דאין לחנך קטן בסוכה פסולה (למעלה מעשרים) וכ"כ הר"ן ליומא פב, א. וראה לקמן בפנים מרבינו מנוח.

(21) פ"ב ה"י.

(22) יומא פב, א.

(15) הל' ברכות פ"א ה"ב.

(16) ראה לקו"ש ח"ז ע' 70. חכ"ו ע' 75 ואילך.

(17) בתשובותיו סקל"א.

(18) ובאו"ז ח"ב סי' קד משמע דכן הוא נמי לענין מילה.

אבל ראה שו"ת הר"ן סי' נב. וראה בארוכה לקו"ש ח"א ע' 44 ואילך ובהערות שם.

והאדם מחוייב בה מעצמו מבלי שיהי' ע"ז ציווי וחיוב מפורש.

כלומר: מכיון שמן התורה מחוייב כל אחד מעת שהגיע לגיל י"ג שנה ויום א' לקיים כל התורה והמצות, הרי מובן ופשוט שכל איש ישראל יחנך וירגיל את בנו "ללכת בדרכי יושר", דרך התורה והמצוה, כשם שפשוט שכל אדם ישר הולך מדריך ומחנך את בנו בדרך הטוב והישר מבלי שיהי' לו ציווי ע"ז, כי זהו טבעו של אב, ובלשון הכתוב²⁴ גבי אברהם "יצוה את בניו ואת אחריו לעשות צדקה ומשפט".

ועפ"ז י"ל שיש בזה גדר דאורייתא²⁵,

"לחנכן במצות".

וי"ל דס"ל להרמב"ם דהחובה להפרישו מאיסורא באה מהחיוב הכללי לחנוכו בדרך התורה מקרא ד"חנוך לנער"^{*} ואין זה חינוך פרטי בכל האיסורים (כדרך שתיקנו חכמים חיוב פרטי בכל מ"ע) כ"א חיוב כללי לחנוכו בקדושה. וראה בהערה שלאחרי הערה הבאה הדיעה דחינוך במל"ת הוא דאורייתא.

(24) פרשתנו יח, יט. וראה לעל הערה 13.

(25) יש להעיר דמצינו דיעה מפורשת דישנו גדר של חינוך מדאורייתא, והיא בתרומת הדשן (פסקים ס"ו סב) שכ' דקטן העובר עבירה בקטנותו א"צ לעשות תשובה ע"ז כשיגדיל דקטן אינו בר אזהרה כלל כדמוכח מהא דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מצווין להפרישו (יבבמות קיד, א) - "והא דאייתי קרא (יבמות שם) דאסרה תורה דלא ליספו לי' בידיים יש לומר הטעם דקפיד רחמנא שלא ירגיל אותו לעבור עבירות וכשיגדיל יבקש לימורו". אבל בשו"ת חת"ס (או"ח ספ"ג) כ' ד"זה אינו עיקר דלא דרשינן טעמי' דקרא", ע"ש. ובשו"ת אדמו"ר הזקן הנ"ל ס"י מא "אבל למספי איסור בידיים לקטן דאסור לכ"ע לאו משום חינוך אתינן עלה אלא מדכתיב לא תאכלום כו', דחינוך אינו מוטל אלא על האב בלבד. . ע' א"ח ס"י שמג". וכן מוכח לכאורה ממה שפסק בהל' שבת (שם)

(* שהוא מדברי קבלה (ראה לעיל הערה 13), ויותר מחיוב חינוך סתם שהוא מד"ס. או יתרה מזה, דהוי מדאורייתא והכתוב גילוי מילתא בעלמא, כדלקמן בפנים.

חובה מדרבנן אלא חובה המוטלת על כל אדם מעצמו ללמד ולהרגיל בנו ללכת בדרכי יושר כדכתיב חנוך לנער על פי דרכו וגומר וכדי להכניסם תחת כנפי השכינה. . אבל בחינוך שני דהיינו כשהם בני י"א שנה שחייבין להשלים מדרבנן שוין בו תינוק ותינוקת . . וז"ש הרב כאן מתענה ומשלים מדברי סופרים ולמעלה כתב מחנכין אותו ולא כתב מחנכין אותו לשעות מד"ס לפי שאין חנוך שעות מדרבנן כלל שאין מדרבנן חיוב חינוך בלא השלמה כלומר שיעשה המצוה כתקנה וכמשפטה בשלמות", עכ"ל.

ומדבריו נראה דישנו חיוב כללי (דילפינן מקרא ד"חנוך לנער") לחנך בניו שילכו בדרך התורה והמצוות²³, וחיוב זה מאחר שאינו אלא להרגילם במצוות אינו מחייב שיתקיימו המצוות כתקונן וכהלכתן. ונוסף על זה חייבו חכמים שהקטן יעשה כל מצוה ומצוה כמשפטה ובכל פרטי' כעשיית הגדול.

ויש לומר, שמ"ש רבינו מנוח שם ד"חינוך השעות אינו חובה מדרבנן אלא חובה המוטלת על כל אדם מעצמו כו", ר"ל דהאחריות של האב לחנך בנו (באופן כללי) מוכחת מסברא,

(23) ע"פ דבריו יש לבאר לכאורה דברי הרמב"ם בהל' מאכא"ס פ"ז, הכ"ז: קטן שאכל אחד ממאכלות אסורות או שעשה מלאכה בשבת אין בית דין מצווין עליו להפרישו לפי שאינו בן דעת כו'. ובהל' כח: אע"פ שאין בית דין מצווין להפריש את הקטן, מצוה על אביו לגעור בו ולהפרישו כדי לחנכו בקדושה שנא' חנוך לנער על פי דרכו וגו'. [נעד"ז כתב בהל' אבל פ"ג ה"ב: כהן קטן הרי הגדולים מוזהרים שלא יטמאוהו. ואם בא להטמא מעצמו אין בית דין מצווין עליו להפרישו, אבל אביו צריך לחנכו בקדושה] -

דלכאורה: דין חובת חינוך במצוות מובא ברמב"ם כמה פעמים לפנ"ז לענין כו"כ מצות (כנ"ל הערה 1), ואינו מביא שם הכתוב ד"חנוך לנער", ואמאי הביאו דוקא כאן. גם מהו הל' "לחנכו בקדושה", ולא כמ"ש לפנ"ז כמה פעמים

ע"פ משנת"ל דמצד חיוב המצות שיחולו תיכף כשיגדל איכא חובת הכנה שברגע שיתגדל יוכל לקיימן, והרי חובה זו קיימת ועומדת אלא שא"א שתחול על הקטן שאינו בר דיעה ולמה לא העבירה התורה החיוב על האב או הב"ד, וכנ"ל.

מחדש דאי קיום המצות דקטן שהגדיל אינו נחשב כביטול מ"ע

ה. ונראה, דמה שנת"ל (סעיף ב), דכיון שמיד כשהגדיל הקטן ה"ה מתחייב בכל המצוות כולן, לכן אם לא קיימן או עבר עליהן מחמת חסרון ידיעה והכנה קודמת נחשב כמבטל מ"ע וכעובר על מ"ל"ת - אינו מוכרח. ובהקדים:

כשהתורה מחייבת באיזו מצוה, פשוט שהחיוב חל רק באופן שתוכל להתקיים בדרך הטבע, דלא ניתנה תורה למלאכי השרת³⁰, ואם קיומה דורש שהיית זמן אינו עובר על החיוב כל משך אותו הזמן. ולדוגמא, במצות ביעור חמץ, הרי כל זמן שעוסק בביעורו עד שנתבער בפועל אינו עובר על מצות תשבתו. דזהו גדר המצוה - לעשות מה שביכולתו לבער החמץ, ואם מתעסק בזה ה"ה עוסק בקיום המצוה. ובלשון אדמו"ר הזקן³¹ "מתחילת שעה ז' . . כל רגע ורגע שנמצא חמץ ברשותו ואינו מתעסק לבערו הוא עובר על מ"ע של תורה", משא"כ כשמתעסק בביעורו הרי ההתעסקות

וכמבואר בכ"מ בש"ס דדבר המוכח מסברא הוא מה"ת²⁶ [והכתוב בדברי קבלה "חנוך לנער וגו'" הוא גילוי מילתא בעלמא].

ד. אולם לכאורה חידוש גדול הוא לומר שישנה חובת חינוך מדאוריתא²⁷, ולא הוזכר זה בפוסקים, אלא כולם נקטו דחובת החינוך אינו אלא מד"ס, וכמפורש בלשון אדמו"ר הזקן בשלחנו ריש הל' ת"ת הנ"ל "שהקטן פטור מכל המצוות וגם אביו אינו חייב לחנכו במצוות מן התורה אלא מד"ס כו"²⁸.

ועפ"ז כיון שמה"ת ברגע שקטן נעשה גדול מחוייב מיד בקיום כה"ת כולה, ואם לא נתחנך ונתרגל במצוות לפני"ז מן הנמנע שיוכל להזהר כדבעי בכל מ"ע ומל"ת מיד כשיגדל, א"כ איך אפשר לומר דאין חייב מה"ת להכנינו ולהכשירו לזמן גדלותו לבל יעבור על מצוות התורה מחמת (חסרון וידיעה ו)חוסר הכנה²⁹. ועוד,

ס"ה "לספות לו איסור בידים אסור לכל אדם מן התורה אפילו אינו בר הבנה כלל שנא' לא תאכלום כו'".

(26 בכתובות כב, א (ועוד) "למה לי קרא סברא הוא". וראה פנ"י ברכות לה, סע"א. בית האוצר מערכת א כלל קלא. ושם (בסופו) מביא מחזקוני (נח ז, כא) "יש כמה מצוות שחייבים בני אדם לשמרן מכת סמרת הדעת אע"פ שלא נצטוו".

(27 בכללות המצוות. וגם במצות פרטיות כמו הקהל (הנ"ל הערה 14), ה' נוסף ע"ז שבכמה מקומות משמע שאין זה בגדר חנוך, הרי מלשון הרמב"ן עצמו "קטנים הקרובים להתחנך" מובן שאין זו מצות חינוך באופן הרגיל. וכן ב"ליספו לי' בידים" לדעת התורה"ד (הנ"ל הערה 25) הרי פשוט שאינה דומה הקפידה שירגיל עצמו באיסור לשאר עניני חינוך.

(28 ובאו"ח שטמ"ג ס"ב וכן במהד"ת סוף סי' ד כ' (רק שהוא חיוב מד"ס", "שחייבו חכמים".

(29 יש לדון אם אפשר לחייב האב (או כל מי שיש בידו) לחנך הבן מחמת "לפני עיור", דכיון דקטן אינו יכול לחנך את עצמו, והוא נמצא ברשותו של האב, א"כ בזה שאינו

מחנכו ה"ה מכשילו, והוי כתי עברי נהרא.

(30 ברכות כב, ב. וש"נ. ולהעיר מבכורות (יז, ב) "ת"ש (דאפשר לצמצם בידי אדם) ממדת כלים . . דרחמנא אמר עביד ובכל היכי דמצית למיעבד ניהא ליי". וראה ע"ז (ג, א) "אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו". ובשמו"ר (פל"ד א) "לא בא על האדם אלא לפי כוחו".

(31 אור"ח ר"ס תמה.

כולה הוא חיוב תמידי, וגם מצוות שעצם קיומן צ"ל בזמן מסויים, מ"מ החיוב שיתקיימו בזמן הוא תמידי. ולכן מי שנתעצל להשיג ד' מינים קודם החג, ולכן לא הי' יכול לקיים מצות נטילתם בזמנה, נחשב כמבטל מ"ע³³.

על כל ישראל לעשות הפסח ככל מ"ע שבעולם, ומחוייב לילך מקצה הארץ להתקרב עצמו כדי לקיים מ"ע. . . אטו לולב ושופר כי לא הי' מחוייב לקנות קודם החג ובחג אינו בנמצא, וכי אינו מבטל בזה המ"ע, אתמהה". ובפסחות גם הצל"ח יודה דבשאר המצוות מחוייב להכין א"ע קודם הזמן, ודבריו אמורים רק לענין דרך רחוקה שהוא פטור מיוחד** . ובנשאלת יעב"ץ סק"ז "בודאי א"א לומר ג"כ שהרחוקים מאד יתחייבו לעלות לרגל מתחילת השנה לעשות הפסח. . . ונלע"ד שכך הוא הענין ששלשים יום לפני הפסח חל חובת עשייתו על הרחוקים שיעתיקו מבתיהם. . . מזמן שחל חובת ביעור חמץ כו", ע"ש.

33) ובלקח טוב (להר"י ענגיל) כלל ו אגו ג (ד"ה ואמנם נלע"ד ואילך) האריך בענין זה (אם יש חיוב גם קודם זמן המצו), ומביא מבעה"מ ספ"ק דשבת שכ' בטעמא דאין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם לשבת ד"מקום סכנה היא וכל שלשה ימים קודם לשבת קמי' שבתא מקרי ונראה כמתנה לדחות את השבת מפני שאין דבר שעומד בפני פקוח נפש", הרי דלפני ג' ימים קודם שבת אינו מחוייב לדאוג על שמירת השבת. אבל יש לחלק, דהתם הרי מה שיעשה בשבת הוא בהיתר כיון שפקו"נ דוחה שבת, ואין האיסור בפחות מג' ימים רק מפני שנראה כמתכוון לדחות את השבת (ועד"ז הוא בעוד דוגמאות שמביא שם). וראה גם שו"ת צ"צ יו"ד סצ"ב. שו"ת אבני נור א"ח ששכ"א. שד"ח כללים מערכת המ"ם כלל קלד.

בצפע"נ ה'ל' שבועות פ"ה הט"ו "והנה באמת יש נ"מ בין מ"ע. שיש מ"ע שהחיוב חל עליו רק בזמנו אבל קודם לכן אין עליו חיוב כלל שיעשה המצוה בזמנו ויש שאף קודם לזה מחוייב לראות שכשיבוא הזמן יקיים המצוה. . . וס"ל לרבינו דגבי סוכה כיון דצריך שלא יהא מן העשוי והוה העשוי" ג"כ מן ההכשר שפיר י"ל דיש עליו חיוב כלל השנה שיהא לו סוכה בזמנה. . . משא"כ במצה דאין עליו חיוב כלל קודם הזמן שיאכל בזמנו" [נעפ"ז מבאר שם החילוק בלשון הרמב"ם שם הי"ח "שלא יאכל מצה שנה או שנתיים" וגבי סוכה כ' *

היא חלק מקיום המצוה (היינו ההתעסקות בהכנת הביעור, ולא רק העסק בעצם הביעור). ואין זה שייך לדין אונס רחמנא פטרי' (שנאמר, שמאותו רגע של מציאת החמץ ה"ה עובר על מצות השבתה, אלא שכל הזמן הנדרש כדי לבערו נחשב כאנוס, ורחמנא פטרי'), דזה שייך רק אם כבר חל החיוב ונאנס ע"י דבר צדדי שמעכב קיומו, אבל אם מעצם טבע הדברים אי אפשר לקיים החיוב מבלי שהיית זמן או הכנה והכשרה מוקדמת הרי זהו חלק מהחיוב.

והנה במצות שקיומן בזמנים מיוחדים, אם קיום המצוה דורש הכנה והכשרה, כגון תקיעת שופר שצריך להתאמן ולהתרגל כדי שיוכל לתקוע, או אם צריך השתדלות מוקדמת כדי להשיג חפצי המצוה כמו ד' מינים וכדומה, מובן לכאורה שחיוב ההכנה מתחיל לפני זמן קיום המצוה כדי שבבוא זמנה יוכל לקיימה כתיקונה³². ולהעיר דהחיוב לקיים כל התורה

32) על דרך זה מצינו לענין מ"ע דתשבייתו - בפסחים ו, א: א"ר הא דאמרת (המפרש והיוצא בשיירא) קודם שלשים יום אין זקוק לבער לא ארמן אלא שאין דעתו לחזוק אבל דעתו לחזור אפילו מראש השנה זקוק לבער (דכי הדר ב"י בימי הפסח עבר עלי' וההיא שעתא לאו ברשותי' היא דלבטלי' כו' - רש"י) ובשו"ע אדמו"ר הזקן א"ח סתלו ס"ו: וזה שיצא מביתו ולא יחזור קודם הפסח שכשיגיע חצות יום י"ד לא יוכל לבדוק ולבער החמץ שבביתו הרי בשעה זו שהוא מפליג מביתו חל עליו מצות תשבייתו מן התורה*, שמן התורה אין חילוק בין תוך ל' יום לקודם ל" (וראה קו"א סתל"ב סק"א ומה שהביא שם מהרא"ש פ"ק דפסחים ס"ו).

ובמנ"ח (מצוה ה אות י) מביא מ"ש הצל"ח (פסחים ג, ב) ש"לא מצינו (במי שהוא בדרך רחוקה) שיהי' מחוייב לעלות ולהתקרב קודם זמן הפסח" כדי שיוכל להקריבו, וכתב ע"ז המנ"ח "ודבריו אינם מובנים לי כלל, דודאי מצות עשה

** אבל ראה לקח טוב שבהערה הבאה "המקום הי"א".

(* וכן משמע בחינוך מצוה ט שכ' "ומאימת מוטל עליו המצוה אם יוצא לדרך כו" וקאי במ"ע דתשבייתו מה"ת.

שהאפשרויות של קיום המצוה כדבעי אינה אלא ע"י הקדמה של לימוד וחינוך הדורש מסויים, לכן צ"ל דכל זה נכלל בעצם החיוב. ולכן אין סברא שהתורה תחייב לחנכו בעודו בקטנותו כדי שיוכל לקיים כל המצוות כשיגדיל, ואדרבה, התחלת חלות החיוב אינה אלא ברגע שנתגדל, ואם צריך זמן של חינוך והכשרה, הרי זה כלול בעצם חלות החיובים שחלים אחרי שנתגדל³⁵.

מוכיח הני"ל מדין הגר

1. והוכחה לסברא זו יש להביא מגר הבא להתגייר, דק"ל דמודיעין אותו (רק) מקצת מצות קלות ומקצת מצות חמורות [וגם זה רק

אמנם בקטן שנתגדל, כיון שקטן פטור מכל התורה כולה, ולא שייך ב'י' (בהיותו קטן) שום סרך של חיוב מה"ת³⁴, והתחלת כל המציאות של חיוב אינו אלא משנתגדל, לכן אם מצד טבע הדברים נחוץ זמן של לימוד והכנה עד שיוכל לקיים כל המצות, הרי זמן הכנה זו (מה"ת) מתחיל רק אחרי שנתגדל, ושוב אא"ל שעובר על שום מצוה עד שחולף הזמן של ההכנה הדרושה לקיום אותה מצוה.

ואף כי זהו חידוש גדול בהלכה, מ"מ נראה דמסברא מוכרח הוא. דאיך יחול איזה חיוב באופן שמעצם טבעו א"א לקיימו, ומכיון

"שלא ישב בצל סוכה לעולם". ע"ש. אבל לכאורה מובן דמ"ש שאין עליו חיוב כלל קודם הזמן, היינו שאין עליו חיוב עש"י, אבל החיוב (דאכילת מצה בליל פסח) אקרפתא דגברא הוא חיוב תמיד ג"מ קודם הפסח. ואולי י"ל כוונתו, דגבי סוכה המצוה עצמה מתחלת קודם זמן חובת הישיבה כיון שבהכרח שתה"י עש"י קודם החג, משא"כ גבי מצה דיכול לאפותה בליל פסח, לכן עצם המצוה חל רק בזמן חובת אכילתה, אבל היכא שבפועל לא תה"י בידו מצה בליל הפסח אם לא ישתדל לפניו, לכאורה פשוט שמצות אכילה בליל פסח מחייבתו להשתדל בזה גם קודם הפסח*. וראה לקח טוב שם, שגם את"ל שהחיוב הוא רק בזמן המצוה, נראה פשוט דמי שאין לו אלא לולב אחד לפני סוכו ויודע שגם בסוכות לא יה"י לו רק לולב זה וישרפנו לפני סוכות אזי חשוב מה"ת מבטל עשה כיון שידוע שעש"י לא יוכל לקיים חינוך התורה בעת אשר יבוא עליו. וצ"ע.

34) הראשונים נחלקו בקטן שהגיע לחינוך אם הוא כמחוייב בדבר מדרבנן, לדעת רש"י (ברכות מה, א) והרמב"ן (הובא בר"ן ספ"ב דמגילה) מצוות שעושה הקטן משום חינוך "לאו מצוה דיד"י אלא דאבוה, דאיהו לא מיחייב במצות כל עיקר", ולדעת התוס' (ברכות שם) והר"ן (הנ"ל) מיקרי מחוייב בדבר מדרבנן ויכול להוציא את

הגדול שאכל שיעורא דרבנן*. ובמ"א נת' שיש לתמוה על שיטת תוס' ורעמי', דכיון שמה"ת אין הקטן בר דיעה ולא שייך ב'י' שום גדר של חיוב, איך יחולו עליו חיובים מדרבנן (וגם אין סיבה שיטילו עליו חכמים חיובים כיון דמצד חינוך די אם כל החובה מוטלת על האב). ונתבאר דגם לשי' תוס' תחילת חלות החיוב היא רק על האב, אלא דכיון דגוף החיוב הוא שהאב ישיפיע ויכריח שהבן עצמו יעשה המצוה, הרי למעשה איכא חיוב בעש"י, ולכן מקרי מחוייב בדבר, דאף שאין החובה בעש"י זו על הבן עצמו כ"א על אביו, סו"ס עשיית הקטן היא עש"י של חיוב. - ראה ברוכה לקו"ש ח"ז ע' 234 ואילך.

35) ובסגנון אחר, החיוב דהכשר מצוה שייך רק כשישנו חיוב מצוה על הגברא, שאז חל עליו גם החיוב להכין ולהכשיר כל הדרוש לקיום המצוה, משא"כ בקטן שאינו בר חיובא, לא שייך שמהחייב שבגדלותו יסתעף חלות חיוב של הכשר והכנה בקטנותו, וגם בזה קיימא התמי' שבש"ס (פסחים קטז, א) "חיובי לדרדקי", שלא שייך שום גדר חיוב ביחס לקטנים.

(* וכ"מ דעת הרמב"ם שפסק בהל' ברכות פ"ה הט"ו-טז "בן מברך לאביו", וכן הוא לשונו בכ"מ (מצויין לעיל הערה 1) דקטן חייב בציעות, בסוכה וכו' - ראה בארוכה בלקו"ש הנסמן בפנים ההערה.

(* ולהעיר שמיישב שם (ע"פ חידושו דיש נפק"מ בין המ"ע) דברי התוס' בקידושין (כט, א) דאמאי מילה לא הוי מ"ע שהזמ"ג דהא אינו נימול בלילה. ויל"ע אם מתאים עם המבואר בפנים ההערה.

עד שהיו יכולים להכין חפצי המצוות כמו ציצית ותפלין⁴¹, ופשוט דאין לומר שכל אותו הזמן שהיו עסוקים בהכנה היו מבטלים מ"ע (ונפטרו רק משום דאונס רחמנא פטרי), אלא שכיון שאז הותחל כל עיקר החיוב, לפיכך חל באופן שיוכלו לקיימן, דהיינו בהקדמת כל ההכנות הדרושות, כולל גם החינוך והרגילות. וכן הוא אצל כל קטן שנתגדל (ועד"ז גוי שנתגייר), שכל החיוב שלו בתורה ומצוות מתחיל רק בהגיעו לגדלות, לכן כל הזמן שהוא צריך להתעסק בלימוד והכנה וחינוך עד שיוכל לקיים איזו מצוה כהלכתה או להזהר מאיזו עבירה, אינו מבטל אותה מ"ע ואינו עובר על אותה מל"ת, ואדרבה ה"ה עסוק בקיומם⁴², ולהכי ליכא חובת חינוך בעודו קטן מן התורה⁴³.

41 בבית אלקים (להמבי"ט) שער היסודות פל"ז כ' דבנ"י לא הניחו תפלין במדבר. אבל ביל"ש שלא טו, לד (מובא ברבותינו בעה"ת שם, לב) מפורש דהניחו. וכן משמע בקידושין לו, ב.

42 וי"ל דע"ד זה הוא בהציווי דהקמת המשכן - "ועשו לו מקדש ושכנתי בתוכם" (תרומה כה, ח) שמומן הציווי (למחרת יוה"כ - פרש"ר תשא ל. טז) עד ההקמה והתחלת העבודה בו (ר"ח ניסן - פקודי מ, יז) עברו כמעט ששה חדשים, ובינתיים היו עסוקים בנדרת המשכן, בעשייתו ובעשיית כליו ע"י חכמי לב. ופשוט שכל משך אותו הזמן שבין הציווי והקיום, קיימו המ"ע ד"ועשו לו מקדש", דכיון שהכנות אלו היו נחוצות בשביל הקמת המשכן, הרי ההתעסקות בהם היא (התחלת) קיום המצוה*.

43 היינו חובת חינוך פרטי בכל מצוה ומצוה, אבל עדיין

(* וגם לפמ"ש בצפע"נ מהדו"ת (להל' ת"ת פ"ג ה"ג) - "נ"מ בין משכן למקדש, דבמשכן נוי המצוה בנין. אבל הבנין של מקדש הוא רק כדי שיהי' כו" (ע"ש), הרי לכאורה זהו רק העסק בהבני' שהוא גוף המצוה אבל לא הנדבה וההבאה למשכן, ומ"מ גם התעסקות זו נחשבת (כהתחלת) קיום המצוה. ואכ"מ.

כדי שיפרוש, כדאיחא בגמ' ³⁶. והרמב"ם³⁷ הוסיף "ומודיעין אותו עיקרי הדת שהוא ייחוד השם ואיסור עכו"ם ומאריכין בדבר הזה ומודיעין אותו מקצת מצות. . ואין מאריכין בדבר זה". והנה פשוט דאם לא נתלמד ונתחנך בעשיית כל המצוות קודם גירותו, לא יוכל לקיימן מיד אחר הגירות³⁸, וא"כ למה אין מלמדין אותו כל המצוות ובכל פרטיהם, ואדרבה - "אין מאריכין בדבר זה". וע"כ צ"ל כנ"ל בנוגע לקטן, דכיון שכל עיקר החיוב בתומ"צ חל רק אחרי הגירות, לכן גם החיוב של הכנה והלימוד מתחיל רק אך ואם ידרוש זמן של הכנה ורגילות עד שיוכל לקיים מצוות מסוימות כהלכתן, הרי כל משך אותו הזמן אינו עובר על מצוות אלו.

ובדוגמת קטן שנתגדל (וגר שנתגייר) אירע לאבותינו בשעת מ"ת שאז נתחייבו לראשונה בתורה ובמצוות³⁹, ובודאי נדרש זמן של לימוד והכנה עד שהיו יכולים לקיים המצוות⁴⁰, וכן

36 יבמות מז, א-ב. וראה דק"ס השלם (ירושלים, תשמ"ו). וש"נ.

37 הלי' איסו"ב פ"ד ה"ב.

38 ואין לומר דכיון שאינו מוכרח להתגייר א"א שיחולו עליו שום דינים, דהרי הותר ללמדו מקצת מצות כו' גם קודם הגירות אף שעכו"ם שלמד תורה חייב מיתה (סנהדרין נט, א). ולהעיר ממהר"א בחדא"ג שבת לא, א. שו"ת רעק"א סי' מא. טו"א חגיגה יג, א.

39 פיה"מ להרמב"ם חולין ספ"ז - וכבר העירו (ראה בית האוצר להר"י ענגיל כלל א אות ז) מלי' הרמב"ם הלי' מלכים רפ"ט "ונשלמה תורה על ידו". ולהעיר ממדרש ויק"ף פ"א, יו"ד "אע"פ שניתנה תורה סייג לישראל מסיני לא נעשו עלי' עד שנשנית באוה"מ, משל לדיוטגמא שהיא כתובה ומחומתת ונכנסה למדינה אין בני המדינה נעשים עלי' עד שתתפרש להן בדימוסי' של מדינה כ"י.

40 דרך במצות מתי מספר נאמר "כאשר צוין" (ואתחנן ה, יב ובפרש"י. שם, טז ובפרש"י. וראה פרש"י בשלח טו, כה).

לחקור ולדרוש את האלקים, ובלשון הרמב"ם⁵¹ "התחיל לשוטט בדעתו . . . והי' תמה האיך אפשר שיהי' הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהי' לו מנהיג, ומ' יסכב אותו, ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת כו'". וכיון שבמשך כל ג' השנים⁵² הי' עסוק בהכשר והכנה להכרת בוראו, שייך לומר שהיו "יומין שלימין", גם בשנים לפני שהכיר את בוראו, וגם בנוגע לג' שנים הראשונות.

אלא שאעפ"כ אין זה בכלל "שמע אברהם בקולי" כל זמן שלא הכיר את בוראו בפועל, ומ"מ אין שום חסרון בכך שעדיין לא הכיר אז את בוראו, כי כך מוכרח בטבע הדברים, שהי' דורש זמן של הכנה והכשרה.

[ע"ד הנ"ל, דזה שבין י"ג שנה ויום א' אינו יכול להתחיל מיד בקיום המצוה בשלימותה, אין הפירוש בזה שיש חסרון אצלו בקיום המצוה ורק שאינו נענש כי הוא בגדר "אונס" דרחמנא פטרי', אלא שמלכתחילה כך מותנה נעצם החיוב, שבתחלה עוסק בהכנה והכשרה כו' ואח"כ מקיים בפועל ובשלימות כו'].

ת. והנה כל ה"ל הוא מן התורה, אבל מדברי סופרים ישנו ציווי וחיוב גמור בחינוך קטן, ואדרבה - חמורים וערבים דברי סופרים

עפ"ז מבאר כיצד היה שייך באברהם "יומין שלימין"

ז. ע"פ הנ"ל יש לבאר ענין תמוה בשייכות לאברהם אבינו:

בפסוק⁴⁴ "ואברהם זקן בא בימים" ארז"ל⁴⁵ שאברהם אבינו עבד עבודתו במשך כל ימי חייו, עד שכל ימיו היו "יומין שלימין"⁴⁶. ולכאורה צריך ביאור: איך אפשר לומר שכל ימיו של אברהם היו בשלימות, והרי חסרו בעבודתו ג' שנותיו הראשונות, כמחז"ל⁴⁷ "בן ג' שנים הכיר אברהם את בוראו שנאמר⁴⁸ עקב אשר שמע אברהם בקולי, חושבני מאה ושבעין ותריין שניין". וכ"ש וק"ו לפי הדיעות דכן ארבעים שנה הכיר את בוראו, או בן מ"ח⁴⁹, שצריך ביאור איך אפשר לומר עליו "בא בימים", שלא הי' חסר אצלו אפילו יום אחד, ועד שאמר רז"ל⁵⁰ (בנוגע לשרה, שלכאורה מזה מובן שכן הוא באברהם) "כולן שוין לטובה"?

וע"פ הנ"ל, דענין ההכנה והכשרה למצוה ה"ז תוצאה ופרט בעצם החיוב, יש לומר עד"ז גם בנוגע לאברהם אבינו:

זה שאברהם הכיר את בוראו בהיותו בן ג' שנה בא ע"י הכנתו והכשרתו בזמן שלפנ"ז,

יתכן דאיכא חובה כללית "לחנכו בקדושה", כנ"ל הערה 23. וראה לקו"ש ח"ז ע' 151, בהערות.

(44) ח"ש כד, א.

(45) ראה זח"א קטט, א. רכד, א. ועוד.

(46) ראה ד"ה ואברהם זקן תשל"ח, תשמ"ו (סה"מ מלוקט ח"א ע' רפט. תנא). וש"נ.

(47) נדרים לב, סע"א.

(48) תולדות כו, ה.

(49) ב"ר פ"ל, ה. וש"נ. וראה כס"מ לרמב"ם שבהערה

51.

(50) פרש"ר ר"פ ח"ש.

(51) ה"ל ע"ז פ"א ה"ג.

ברמב"ם שם "משנגמל איתן זה . . . והוא קטן". ולהעיר, שהרמב"ם ס"ל כמ"ד בן מ' שנה הכיר את בוראו (וברמב"ם שם "וכל העם עובדי ע"ז והוא עובד עמהם וראה ב"ר פל"ט, ח). אבל מז מוכן להדיעה דבן ג' שנה הכיר את בוראו, שהתחיל "לשוטט בדעתו" לפני שהגיע לגיל שלש שנים. וראה הערה הבאה.

(52) וי"ל שהתחיל מיד בצאתו לאויר העולם, ע"ד שמצינו (ב"ר פל"ו ה. ויק"ר פ"ה, א) שלפני המבול "כשהיתה אחת מהם יולדת . . . היתה אומרת לבנה (הנולד) צא והבא לי צור

יותר מדברי תורה⁵³.

שכן, עיקר כל המצוות ליושבים בארץ ה' ⁵⁶.

וע"י קיום המצוות בזמן הגלות, ממהרים ומזרזים את הזמן דקיום המצוות בתכלית השלימות, כמצות רצונך⁵⁷, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

ויש להוסיף, שכללות הענין דקיום המצוות בזמן הגלות הוא ענין של "חינוך" לגבי קיום המצוות אחרי הגאולה, כדאיתא בספרי⁵⁴ "אע"פ שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוצה לארץ, היו מצויינין במצוות, שכשאתם חוזרים לא יהיו עליכם חדשים . . הציב⁵⁵ לך ציונים",

(55) ירמ" לא, כ.

(56) רמב"ן אחרי יח, כה.

(57) תו"ח ר"פ ויחי. המשך וככה תרל"ז פי"ז

ואילך. ועוד.

לחתוך טבורא". ומזה מובן גם לאחרי המבול אצל יחידי סגולה כמו האבות, ולכן יתכן שמיד בצאתו לאויר העולם ה' שייך כבר לשוטט בדעתו כו'.

(53) סנהדרין פח, ב (במשנה). ע"ז לה, א ובפרש"י.

ירושלמי ברכות פ"א ה"ד.

(54) עקב יא יז - הובא בפרש"י שם, יח.

דרכי החסידות

מלוקט משיחות, אגרות וכתבי
כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש נ"ע

המבוא לעבודה שבלב

"איש איש יטהר לבבו מכל שמץ מדה לא טובה ובעין של חסד ורחמים יביט על זולתו,
לדון אותו בכל עת לכף זכות..."

לשבור את הקליפה

נודע הדבר כי כל פרי צפון וטמון בקליפה המסתרת עלי' ובכדי להוציא הפרי שוברים את הקליפה, וכמו קליפת אגוזים והדומה, אשר זה כל עבודתינו בפועל לשבור את הגס הגס, עד שמרחם השי"ת ומתגלה הפרי הטוב ומי שחננו ד' בדעת ישרה לידע ולהבין כי פרי טוב צפון בהקליפה, הרי אז הוא שובר את המכסה עלי' בכח עוז תשוקת הכוסף והצמאון להנות מהפרי הנעים.

והנה כמו שגילוי הפרי הוא ע"י הסרת הקליפה הסובבת אותה, כן שלימותה תלוי באופן השבירה שיהי' בסדר מסודר, כי לפעמים ע"י שבירה גדולה בכח יכול ח"ו להשחית גם את הפרי, ולזאת גם זאת צריך להיות בחכמה בקיאות ואולפנא והם דרכי החסידות שהנחילוננו רבותינו הקדושים זצוקלה"ה נבג"מ ז"ע, נוסף ומבוא לגוף ועצם הידיעה והעבודה שבלב (שזהו מה שנוגע להגדלת עצם מהות הפרי הפנימית) והדרכים האלו הם מדרגה הראשונה בסולם העולה מעלה מעלה בעילוי אין קץ, ומהדרכים האלו הם האהבה והרעיות אשר זהו תנועת חיי אנ"ש ד' עליהם יחיו, מה שכל אחד ואחד דבוק ומחובר עם זולתו ונוגע לו כל עניניו לנפשו ממש בהיות כולנו בני אב אחד ומורה אחד לעלות בקדש הקדשים לידע את ד' ולעבדו ית' בלבב שלם איש איש כפי שזכהו השי"ת לעשות בעצמו בביתו ובזולתו, וזה חלקנו בחיים.

(אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע חלק א עמ' קמז)

לסעד ולתמוך איש רעהו

על כל אחד החובה והמצוה לחזק איש את רעהו ולתמוכו, לילך בדרך סלולה, בהדרגים ונתיבות שגילו לנו אבותינו רבותינו הקדושים ואיש איש יטהר לבבו מכל שמץ מדה לא טובה ובעין של חסד ורחמים יביט על זולתו, לדון אותו בכל עת לכף זכות.

ואם אחרי כל זה המצא ימצא דבר הנראה ללא טוב, בל יסור אחר מבלי לומר ולהגיד, אדרבא, יתבררו ויתלבנו הדברים, אבל יהי זה כאב המוכיח את בנו והאח את אחיו, אשר רק את בנו ואחיו יוכיח, להיותו בנו ונוגע לו טובו, וכמו"כ ח"ו היפוכו, ואז הם דברים היוצאים מן הלב ומתקבלים על לב השומע ופועלים גם על לב המדבר עצמו, להתעורר הוא בעצמו, לכל אשר יהגה לבו, ואשר יניבו שפתותיו.

יסוד הדיבור בינינו הוא לא להגיד רק לזולתנו כ"א לעצמינו, וממילא שומע גם זולתו, ולוקח מזה מה ששייך לו, והטובה כפולה ומכופלת, ובא זכות ע"י זכאי כי לכל אחד מאיתנו צריך להיות ברור אשר כל אדם יודע בינו לבין עצמו מה הוא, ואינו טועה בעצמו כלל, ומה שנדמה לנו בהשקפה ראשונה שהזולת נראה כמו מציאות דבר בעיני עצמו, הנה שני ענינים בדבר זה: הא' - אפשר החסרון הוא בהרואה אז ער זעהט אזיי אז יענער איז א מציאות באיי זיך ועיקר הדבר הוא לפי שהוא רואה כן, וואיילע מי איז אליין א מציאות דוכט זיך אז דער מציאות איז יענער - אבל האמת אפשר שאינו כן וכמו עד"מ א' הרואה במראה (שפיגעל) שהוא רואה את עצמו ואם כן כל מה שיראה בפני האיש הנראה לו בהמראה הלא ייחס אל האיש ולא אל המראה, וכמאמר רבינו הבעש"ט וואס א איד זעהט און הערט זהו מה שנוגע לו בעבודתו.

והב' - אפשר שהזולת ג"כ רק מכסה את עניניו ואין זה ראי' שאינו יודע ממהות עצמו ועניניו, הוא יודע בטוב כל עניני עצמו ולפעמים גם מצטער על זה אבל לגבי הזולת הוא מכסה עניניו, ואם יודע כי הזולת חפץ בטובתו ואוהבו נאמן גלה יגלה לו פנימיות לבבו, להיות לו לעזר בעבודת המדות (כמב' בד"ה החלצו רנ"ט) אשר על כן ע"י דבוק חברים בדבור ובכתב בהתחברות טובה איש את פני רעהו באהבה וריעות הנה הם פותחים סגור הלב המפריד בין איש לאיש, ואדרבה יתאחדו ויתחברו בנעימות עוז אשר ממעין קודש הקדשים ילכו.

(אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע חלק א עמ' קמט)